

**ХҮНИЙ ХУВИЙН МЭДЭЭЛЭЛ ХАМГААЛАХ ТАЛААРХ ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН
ЗОХИЦУУЛАЛТ**

С.Золжаргал

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ

Нэг. ОЛОН УЛСЫН БАРИМТ БИЧИГ

1.1.НҮБ-ын баримт бичиг

1.2.Европын Холбооны дүрэм

1.3.Ази, номхон далайн бүсийн Хүний хувийн мэдээллийн зохицуулалтын хүрээ

1.4.Тусгаар улсуудын хамтын нөхөрлийн гишүүн орнуудын баримт бичиг

Хоёр. ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА

2.1.Япон Улс

2.2.Америкийн Нэгдсэн Улс

Гурав. МОНГОЛ УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

3.1.Бодлогын баримт бичиг

3.2.Хувь хүний нууц

3.3.Хувь хүний нууц ба хувийн мэдээлэл

ЭХ СУРВАЛЖИЙН ЖАГСААЛТ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

УИХ-ын гишүүний захиалгаар “Хүний хувийн мэдээллийг хамгаалах талаарх Олон улсын эрх зүйн зохицуулалт” харьцуулсан судалгааны ажлыг хийж гүйцэтгэв.

Монгол Улсын Хувь хүний нууцын тухай хууль нь 1995 оны 4 дүгээр сарын 21-ний өдөр батлагдаж, хувь хүний нууцыг хамгаалахтай холбоотой харилцааг зохицуулж байна. Уг хууль нь үйлчилж эхэлснээс хойш Үндсэн хуулийн цэцийн дүгнэлттэй холбоотой өөрчлөлт орсноос бусад нэмэлт, өөрчлөлт ороогүй юм. Хувийн мэдээллийг хамгаалах талаар нийтлэг үйлчлэх ерөнхий зохицуулалт байхгүй ба хүний хувийн мэдээлэл цуглуулах, боловсруулах, ашиглах нь нэг талаасаа тухайн мэдээллийн эзэн болох хувь хүний эрхийг хамгаалах асуудал боловч, нөгөө талаасаа бизнес эрхлэгчдийн эдийн засгийн ашиг сонирхлыг харгалзан үзэх учраас эрх зүйн зохицуулалт зайлшгүй шаардлагатайг харуулж байна.

Иймд энэхүү судалгааны хүрээнд дээрх Монгол Улсын эрх зүйн зохицуулалтын онцлог болон Япон, АНУ-д хэрхэн хувийн мэдээллийг хамгаалах талаар эрх зүйн актад тусгасныг судаллаа.

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Хувь хүн хувийн нууцтай байх, түүнийгээ хуулиар хамгаалуулах нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд тусгагдсан халдашгүй чөлөөтэй байх эрхийн баталгаа билээ. Техник технологийн хөгжил, цахим орчны хэрэгцээ, шаардлага эрчимтэй хөгжиж буй өнөө үед хувийн мэдээлэл, хувь хүн нууцаа хамгаалуулах энэхүү эрхийг улам бүр шаардах болсон байна. Ихэнх улс орон уг харилцааг зохицуулахдаа өөрийн орны онцлогт тохирсон Өгөгдөл хамгаалах хууль, Хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хууль зэрэг багц хуулиудыг баталж мөрдүүлдэг. Тэдгээр эрх зүйн зохицуулалтын онцлогоос үзэхэд, хуулиар хамгаалагдах хувийн мэдээллийн цар хүрээг тогтоож, мэдээллийн урсгалд хяналт тавьж, хувийн мэдээллийн эрх зүйн орчинг хамгаалахаар зохицуулжээ. Мөн мэдээллийн эзэн, мэдээлэл дамжуулагч, боловсруулагч-нарын эрх, үүрэг болон хувийн мэдээллийг зөв зохистойгоор цуглуулах, боловсруулах, дамжуулах зэргийг нарийвчлан тодорхойлжээ.

Судалгаанд олон улсад жишиг болсон Европын холбооны “Өгөгдөл хамгаалах ерөнхий дүрэм”³⁵⁰ (General Data Protection Regulation-GDPR)-д хувийн өгөгдлийг цуглуулах, боловсруулах, ашиглах зорилгын уялдаа холбоо болон, хувийн өгөгдлийг цуглуулж, ашиглахад баримтлах шударга, хууль ёсны, ил тод байх зэрэг зарчмыг тогтоож, хувийн өгөгдөлд тавигдах шалгуурыг тодорхойлсон.

Хувийн мэдээллийг хамгаалах талаар гадаадын зарим орны онцлог заалт байх ба жишээ нь БНСУ-ын Хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хууль тогтоомжоор хүний хувийн мэдээллийг цуглуулах, ашиглах, дамжуулах, устгахад баримтлах стандартыг тогтоосон. Дүрсэн мэдээлэл цуглуулах төхөөрөмжийг зөвхөн эрүүгийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор нийтийн эзэмшлийн талбайд байрлуулж болохыг зөвшөөрсөн. Сингапурын Хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хуулийн зохицуулалт нь бизнесийн үйл ажиллагааны чиглэлийг тодорхой заасан. Тухайн бизнесийн байгууллага хувь хүнд мэдэгдсэнээр зөвшөөрөл авсанд тооцож гэрээгээр хүлээсэн үүргээ гүйцэтгэх зорилгоор бусад гэрээлэгчдэд дамжуулахыг зөвшөөрсөн байдаг байна. Эстони Улсын хувьд Хувийн мэдээллийг хамгаалах хуульдаа сэтгүүл зүйн зорилгоор мэдээллийн эзний зөвшөөрөлгүйгээр хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр задруулж болохоор зохицуулсан байна. Энэ нь нийтийн ашиг сонирхол, түүнчлэн сэтгүүлчийн ёс зүйн зарчимд нийцсэн бол зөвшөөрөгдөнө. Хувийн мэдээллийг задруулах нь мэдээллийн эзэнд хохирол учруулах ёсгүй. Эрдэм шинжилгээ, уран сайхны болон уран зохиолын нийтлэлд зориулж хувийн мэдээллийг, мэдээллийн эзний зөвшөөрөлгүйгээр боловсруулж болно. Энэ нь

³⁵⁰ Европын холбооны “Өгөгдөл хамгаалах ерөнхий дүрэм” <https://gdpr-info.eu/>

өгөгдөл эзэмшигчид хохирол учруулахгүй бол зөвшөөрөгдөнө. Мөн уг хуульд олон нийтийн байгууллагад хувийн мэдээллийг боловсруулах талаар зохицуулалт тусгагдсан байх бөгөөд мэдээллийн эзний зөвшөөрлөөр ирээдүйд задруулах аудио болон дүрс бичлэгийг олон нийтийн газар хийхдээ эзэнд нь мэдэгдэх үүрэгтэй. Мэдэгдэх үүрэг нь олон нийтийн арга хэмжээнд хамаарахгүй байхаар заажээ.

Япон Улс “Хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай” хуулийг³⁵¹ (個人情報の保護に関する法律, 2003 年) 2003 оны 5 дугаар сарын 30-нд баталж, 2020 оны 6 дугаар сард шинэчлэн найруулсан байна. Уг хуулийн онцлог зохицуулалт нь Хувийн мэдээллийг хамгаалах комисс байгуулсан ба энэхүү байгууллага нь хувийн мэдээллийг хамгаалах хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангаж ажиллана. Хувийн мэдээллийг устгах, задруулах талаарх асуудлыг өргөн хүрээнд хуульчилсан. Хувь хүний нууцын мэдээллээс бусад хувийн мэдээллийг мэдэгдэл өгөх замаар гуравдагч этгээдэд шилжүүлсэн нь зөвшөөрөл авсанд тооцогдоно. Мөн нэгэнт зөвшөөрөлтэй хүлээн авсан хувийн мэдээллийг гуравдагч этгээдэд шилжүүлэх асуудлыг нарийвчлан зохицуулсан. Хувийн мэдээлэл хамгаалах хувийн байгууллагыг магадлан итгэмжлэх асуудлыг зохицуулж мөн нууц нэрээр илэрхийлэгдсэн мэдээлэлтэй холбоотой харилцааг зохицуулж өгчээ.

АНУ нь Нууцлалын тухай хуулийг³⁵² (Privacy Act) 1974 онд баталсан. Уг хуулиар холбооны байгууллагуудын бүртгэлийн системд хадгалагдаж буй хувь хүмүүсийн талаарх мэдээллийг цуглуулах, хадгалах, ашиглах, задруулах тухай зохицуулалтыг зааж өгсөн.

2018 онд хамгийн олон хүн амтай Калифорния муж нь Хэрэглэгчийн нууцлалын тухай хууль³⁵³ (CCPA - California Consumer Privacy Act)-ийг баталсан. Тус муж нь Google, Facebook зэрэг мэдээллийн технологийн томоохон компаниудтай. Нууцлалын тухай хууль нь төр болон төрийн агентлагуудын харилцааны зохицуулалтыг тодорхойлж өгсөн бол мужийн Хэрэглэгчийн нууцлалын тухай хууль нь бизнесийн байгууллага, хэрэглэгчдийн хоорондын харилцааг зохицуулдаг.

Монгол Улсын “Хувь хүний нууцын тухай” хуульд хувь хүний нууцыг хамгаалах, зөвшөөрөлгүйгээр задруулахыг хориглосон зүйл заалт хэт ерөнхий агуулгатай байх бөгөөд хувь хүний мэдээллийг цуглуулах, бүртгэх, хадгалах, хамгаалах, дамжуулах, ашиглах, өөрчлөх, устгах зэрэг мэдээлэл боловсруулалтын үйл ажиллагаа явуулахад хувь хүн болон хувь хүний мэдээллийг хамгаалахтай холбоотой үүсэж буй харилцааг зохицуулаагүй байна.

Мэдээлэл харилцаа холбооны технологи хөгжихийн хэрээр мэдээлэл хүлээн авах, цуглуулах төрөл, хэлбэр улам өсөн нэмэгдэж, төрийн болон хувийн хэвшлийн байгууллагууд хүний хувийн мэдээллийг цахим хэлбэрээр цуглуулах, боловсруулах, хадгалах, дамжуулах үйл ажиллагааг бий болгосноор хүний хувийн мэдээлэл нь эдийн засгийн эргэлтэд орж, баялаг бүтээх нэг боломж болж байгаа сайн талтай хэдий ч нөгөө талаар хувийн мэдээлэл алдагдах, буруугаар ашиглагдах, мэдээллийг зөвшөөрөлгүйгээр ашиглаж, боловсруулах замаар хувь хүний эрх, эрх чөлөөнд халдах эрсдлийг дагуулж байна.

Түлхүүр үг: Хүний хувийн мэдээлэл, Хувийн мэдээллийн хадгалалт, Боловсруулалт, Хамгаалалт, Аюулгүй байдал, Хувийн нууц, Хувийн өгөгдөл мэдээлэл

³⁵¹ <https://elaws.e-gov.go.jp/>

³⁵² Privacy Act of 1974 - <https://www.justice.gov/opcl/privacy-act-1974>

³⁵³ <https://oag.ca.gov/privacy/ccpa>

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ

Нэг. ОЛОН УЛСЫН БАРИМТ БИЧИГ

Олон Улсад Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах талаарх баримт бичигт “Хувийн мэдээлэл” гэдгийг хэрхэн тодорхойлсныг авч үзвэл: Европын холбооны “Өгөгдөл хамгаалах ерөнхий дүрэм”-ийн 4.1-т “хувийн мэдээлэл” гэдэг нь тухайн хувь хүнийг тодорхойлох боломжтой, тодорхойлж болохуйц аливаа мэдээллийг хэлнэ. Үүнд: хүний нэр, хувь хүн гэдгийг шууд буюу шууд бусаар тодорхойлох дугаар, байршлын мэдээлэл, цахим тодорхойлогч, эсхүл бие махбод, физиологи, генетик, оюун санаа, эдийн засаг, соёл болон нийгмийн нөхцөл байдалтай холбоотой мэдээлэл ба хувийн эмзэг мэдээлэл нь үндэс угсаа, улс төрийн үзэл бодол, шашин шүтлэг, генетик болон биометрийн мэдээлэл орно” хэмээн заасан байна.

Хүний хувийн өгөгдөл, мэдээлэл нь халдашгүй байдал, хамгаалагдах эрх зүйн үндэслэлтэй байх ба Англи хэлний “right to privacy” буюу дангаарших (хувийн орон зай, шийдвэр, мэдээлэл халдашгүй байх)³⁵⁴ эрхтэй салшгүй хамааралтай бөгөөд АНУ зэрэг цөөнгүй улсууд хувийн мэдээллээ хамгаалуулах нь дангаарших эрхийн бүрдэл хэсэг гэж үздэг. Олон улсын болон үндэсний эрх зүйн тогтолцоонд хүний хувийн өгөгдөл, мэдээллийг хамгаалах талаар зохицуулсан хэм хэмжээ цөөнгүй.

Харин дэлхийд сайн жишигт тооцогдож буй Эстони Улсын Өгөгдөл хамгаалах тухай хуульд “хувийн эмзэг өгөгдөл мэдээлэл”-д дараах мэдээллүүд хамаарна гэж заасан. Үүнд:

- 1) Хуулинд заасан журмын дагуу хууль ёсны гишүүн байхтай холбоотой өгөгдөл мэдээллийг үл оролцуулан улс төрийн үзэл бодол, шашин шүтлэг, гүн ухааны талаарх итгэл үнэмшлийг харуулсан өгөгдөл мэдээлэл;
- 2) Гарал, үүсэл үндэстэн ястанг харуулсан өгөгдөл мэдээлэл;
- 3) Эрүүл мэнд, хөгжлийн бэрхшээлийн байдлыг харуулсан өгөгдөл мэдээлэл;
- 4) Генетикийн мэдээллийг харуулсан өгөгдөл мэдээлэл;
- 5) Бэлгийн амьдралыг харуулсан өгөгдөл мэдээлэл;
- 6) Үйлдвэрчний эвлэлийн гишүүнчлэлтэй холбоотой өгөгдөл мэдээлэл;
- 7) Гэмт хэргийг шүүн таслах ажиллагааны үеэр эсвэл нийтийн шүүх хурлаас өмнө хэргийг мөрдөн шалгах явцад цугласан мэдээ мэдээлэл, эсвэл хэрэгтэй холбоотой шүүхийн шийдвэрийн өмнө цуглуулсан баримт мэдээлэл, хэрэв шаардлагатай бол олон нийтийн ёс журмыг хамгаалахын тулд эсвэл гэр бүл хувийн амьдралтай холбоотой хэн нэгэн, эсвэл бага насны хүүхэд, хохирогч, гэрч, шүүгч гэх мэт хүмүүсийн эрх ашиг хөндөгдсөн үед цуглуулагдсан мэдээ мэдээлэл орно.

Олон улсын голлох эрх зүйн зохицуулалтаас:

- Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын 12 дугаар зүйл;³⁵⁵
- Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын 17 дугаар зүйл;³⁵⁶

³⁵⁴ Нэр томъёоны талаарх саналыг хавсралтаар тайлбарлав.

³⁵⁵ Хэний ч хувийн болон гэр бүлийн амьдралд хөндлөнгөөс дур мэдэн оролцох, орон байрны халдашгүй байдал, захидал харилцааных нь нууц болон нэр төр, алдар хүндэд нь халдах ёсгүй. Тийм оролцоо халдлагын эсрэг хэн ч бай хуулиар хамгаалуулах эрхтэй.

³⁵⁶ 1. Хэний ч хувийн болон гэр бүлийн амьдралд хөндлөнгөөс дур мэдэн буюу хууль бусаар оролцох, орон байранд нь буюу захидал харилцааных нь нууцад дур мэдэн буюу хууль бусаар халдах, эсхүл нэр төр, алдар хүндэд нь хууль бусаар халдахыг хориглоно.

2. Хүн бүр тийм оролцоо, халдлагаас хуулиар хамгаалуулах эрхтэй.

- Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцын 16 дугаар зүйл;³⁵⁷
- Компьютержүүлсэн хувийн өгөгдлийн файлуудын зохицуулалтын талаарх НҮБ-ын зааварчилгаа (1990);
- Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагын зааварчилгаа (1981). Нууцлал болон хувийн өгөгдлийн хил дамнасан урсгалын талаарх.

Бүсийн онцлох зохицуулалтаас:

- Өгөгдөл хамгаалах ерөнхий дүрэм (Европын холбоо 2016)-GDPR;
- Европын хүний эрхийн конвенцын 8-р зүйл;³⁵⁸
- Исламын улсуудын хүний эрхийн Кайрогийн тунхаглалын 18-р зүйл;
- Арабын хүний эрхийн дүрмийн 16, 21 дүгээр зүйл;
- Африкийн хүний болон иргэний эрхийн тунхаглалын комисс
- Африкийн хүүхдийн эрх, сайн сайхны дүрмийн 19 дүгээр зүйл;
- Зүүн өмнөд Азийн улсуудын хүний эрхийн тунхаглалын 21 дүгээр зүйл;
- Ази Номхон далайн privacy-н хамтын зохицуулалт.

1.1.НҮБ-ын баримт бичиг

Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын 17.1 дэх хэсэгт “Хэний ч хувийн болон гэр бүлийн амьдралд хөндлөнгөөс дур мэдэн буюу хууль бусаар оролцох, орон байранд нь буюу захидал харилцааных нь нууцад дур мэдэн буюу хууль бусаар халдах, эсхүл нэр төр, алдар хүндэд нь хууль бусаар халдахыг хориглоно.” гэж, 17.2 дахь хэсэгт “Хүн бүр тийм оролцоо, халдлагаас хуулиар хамгаалуулах эрхтэй.” хэмээн заасан байдаг.

Хүний эрхийн Түгээмэл Тунхаглалын 12 дугаар зүйлд “Хэний ч хувийн болон гэр бүлийн амьдралд хөндлөнгөөс дур мэдэн оролцох, орон байрны халдашгүй байдал, захидал харилцааны нууц болон нэр төр, алдар хүндэд нь халдах ёсгүй. Тийм оролцоо халдлагын эсрэг хэн ч бай хуулиар хамгаалуулах эрхтэй” гэж тус тус заасан.

Дээрх хоёр тодорхойлолт нь хоорондоо ижил хэдий ч, зарим чухал ялгаа бий. Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалаар зөвхөн хувийн нууцын халдашгүй байдалд хөндлөнгөөс дур мэдэн нөлөөлж оролцохыг хориглосон хэдий ч, “хууль бусаар” гэдэг нь байхгүй юм. Бодит байдалд, хууль бус хөндлөнгийн оролцоо нь ямагт дур зоргын болохыг нь тодруулдаг учраас энэхүү хязгаарлалт нь ач холбогдолтой юм. Мөн Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын Пактаар нэр төр, алдар хүндэд зөвхөн хууль бусаар халдахаас хамгаалсан бол, Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалд бүхий л төрлийн халдлагаас хамгаалагдах тухай заасан байна.

Мөн НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейгаас 1990 оны 12 сарын 14-ний өдрийн 45/95 тоот Шийдвэрээр баталсан “Компьютерт хадгалагдаж буй хувийн өгөгдлийг зохицуулах удирдамж”-ийг баталж, үндэсний хууль тогтоомжоор баталгаажуулах өгөгдөл хамгаалахтай холбоотой үндсэн зарчмуудыг нэгтгэн дараах байдлаар тогтоосон байна.

³⁵⁷ 1. Нэг ч хүүхдийн хувийн болон гэр бүлийн амьдрал, орон байрны халдашгүй байдал болон захидал харилцааны нууцад хөндлөнгөөс, хууль бусаар буюу дур мэдэн оролцох, эсхүл түүний нэр төр, алдар хүндэд хууль бусаар халдаж болохгүй.

2. Хүүхэд хөндлөнгийн ийм оролцоо, халдлагаас хуулиар хамгаалуулах эрхтэй.

³⁵⁸ Хүн бүр өөрийн хувийн болон гэр бүлийн амьдрал, орон гэр болон захидал харилцааг хүндэтгүүлэх эрхтэй.

Үүнд:

- Хууль ёсны болон шударга ёсны зарчим: Өгөгдөл цуглуулах үйл ажиллагаа нь шударга, хууль ёсны дагуу байх ёстой бөгөөд НҮБ-ын Үндсэн дүрмийн зорилго, зарчимд харшлах ёсгүй.
- Үнэн зөв байх зарчим: Өгөгдөл хянагчид өгөгдлийг үнэн зөв, харилцан хамааралтай байгаа эсэхийг шалгаж, хянах үүрэгтэй бөгөөд алдаа гаргахаас зайлсхийх ёстой.
- Тодорхой зорилгоор ашиглах зарчим: Өгөгдөл цуглуулах үйл ажиллагаа нь хууль ёсны дагуу байх ёстой бөгөөд хувийн өгөгдлийг зөвхөн тусгайлсан зорилгоор цуглуулж, боловсруулах, өгөгдлийн эзний зөвшөөрөлгүйгээр өгөгдлийг бусад этгээдэд ашиглуулахгүй байх, өгөгдөл нь зөвхөн тухайн зорилгод шаардлагатай хугацаагаар хадгалагдах ёстой.
- Нэвтрэх боломжтой байх зарчим: Өгөгдлийн эзэн нь тухайн өгөгдлийг ойлгомжтой хэлбэрээр хэрхэн цуглуулах, боловсруулах, нэвтрэхийг мэдэх эрхтэй байх ёстой.
- Ялгаварлан гадуурхахгүй байх зарчим: Эдгээр зарчмыг бодитоор хэрэгжүүлэхийн тулд ялгаварлан гадуурхах аливаа онцгой тохиолдол гэж байх ёсгүй.
- Аюулгүй байдлын зарчим: Зөвшөөрөгдөөгүй этгээд өгөгдөлд хандах, өгөгдлийг урвуулан ашиглах ёсгүй.

1.2.Европын Холбооны дүрэм

2016 оны 5 дугаар сарын 24-ний өдөр батлагдаж, 2018 оны 5 дугаар сарын 25-ны өдрөөс хэрэгжиж эхэлсэн Европын холбооны “Өгөгдөл хамгаалах ерөнхий дүрэм”³⁵⁹ (General Data Protection Regulation - GDPR) хамгийн өргөн хүрээг зохицуулсан бөгөөд дэлхий нийтэд сайн жишиг хэмээн хүлээн зөвшөөрөгдөж байна.

“Өгөгдөл хамгаалах ерөнхий дүрэм” нь 11 бүлэг, 99 зүйлээс бүрдэнэ. Энэ дүрмээр хувийн өгөгдлийг цуглуулах, боловсруулах, ашиглах зорилгын уялдаа, нийцлийг тодорхойлж, хувийн өгөгдлийг цуглуулж, ашиглахад баримтлах шударга, хууль ёсны, ил тод байх зэрэг зарчмыг тогтоож, хувийн өгөгдөлд тавигдах шалгуурыг тодорхойлжээ.

Уг “Өгөгдөл хамгаалах ерөнхий дүрэм”-ийн (Цаашид GDPR гэх) онцлог зүйлээс дурдвал:

- Дүрмийн 3 дугаар зүйлд дүрмийн үйлчлэх цар хүрээ, чухам ямар этгээдүүдийн эрхийг хамгаалах тухай тодорхойлсон байдаг. Европын Холбооны Хувийн Мэдээллийг Хамгаалах Зөвлөлөөс гаргасан зөвлөмжид GDPR-ийн үйлчлэх цар хүрээг ерөнхий тодорхойлсон нь хууль тогтоогчийн дээрх хэм хэмжээг аль болох өргөн хүрээнд тайлбарлан хэрэглэх боломж олгох гэсэн хүсэл зоригийн илэрхийлэл юм³⁶⁰ гэсэн байна. GDPR-ийн 3.1 болон 3.2 дугаар зүйлийн дараах шалгууруудын аль нэгийг хангасан тохиолдолд GDPR-ийн үйлчлэх хүрээнд багтана гэж үзнэ:

1. үйл ажиллагаа явуулж буй газрын шалгуур буюу *establishment test*;
2. ямар этгээдэд чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулж буй шалгуур буюу *targeting test*.

³⁵⁹ Европын холбооны “Өгөгдөл хамгаалах ерөнхий дүрэм” <https://gdpr-info.eu/>

³⁶⁰ Guidelines 3/2018 on the territorial scope of the GDPR (Article 3), The European Data Protection Board, 4 дэх тал https://edpb.europa.eu/sites/edpb/files/files/file1/edpb_guidelines_3_2018_territorial_scope_after_public_consultation_en_0.pdf

Европын Холбооны нутаг дэвсгэрт хувийн мэдээлэл боловсруулах ажиллагаа хийгдэх эсэхээс үл хамааран тухайн хувийн мэдээлэл боловсруулагч болон хариуцагч нь Европын Холбоонд явуулж буй тогтвортой үйл ажиллагааны зохион байгуулалттай нь холбоотойгоор хувийн мэдээллийг боловсруулах ажиллагаа хийгдэж байгаа тохиолдолд үйл ажиллагаа явуулж буй газрын шалгуурыг хангана гэж үзнэ. Гэвч тухайн хувийн мэдээлэл боловсруулагч болон хариуцагч нь зайлшгүй Европын Холбооны аль нэг улсад бүртгэгдсэн, үүсгэн байгуулагдсан байхыг шаардахгүй. Харин дээрх шалгуурыг хангаж буй эсэхийг тодорхойлохдоо тухайн хувийн мэдээлэл хариуцагч болон боловсруулагчид ямар нэгэн байдлаар Европын Холбоонд тогтвортой үйл ажиллагаа явуулах зохион байгуулалтын хэлбэр байгаа эсэх, мөн хувийн мэдээлэл боловсруулах ажиллагаа нь уг зохион байгуулалтын хэлбэртэй нь уялдаа холбоотой эсэхийг тодруулна. Түүнчлэн, хувийн мэдээлэл хариуцагч нь Европын Холбооны нутагт үйл ажиллагаа явуулдаг бол хувийн мэдээллийг боловсруулах ажиллагаа хаана явагдаж байгаагаас үл хамааран GDPR үйлчилнэ. Харин ямар этгээдэд чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулж буй шалгуур нь Европын Холбоонд байрладаггүй хувийн мэдээлэл боловсруулагч болон хариуцагч нарт GDPR үйлчлэх нөхцөлийг тодорхойлсон байдаг. GDPR-ийн 3.2-т заасны дагуу Европын Холбоонд байрладаггүй хувийн мэдээлэл боловсруулагч болон хариуцагч нар нь Европын Холбоонд байгаа хувийн мэдээллийн эзний мэдээллийг доорх үйл ажиллагаатай холбоотойгоор цуглуулсан бол GDPR нь тэдгээрт үйлчилнэ. Үүнд:

1. хувь хүнээс төлбөр авах шаардлагатай эсэхээс үл хамааран хувь хүмүүст бараа, үйлчилгээ үзүүлдэг; эсхүл
 2. Европын Холбооны нутаг дэвсгэр дээр тухайн хувь хүмүүсийн үйлдлийн шинж чанарыг хянах зорилготой үйл ажиллагаа
- Дүрмийн 5-р зүйлд хувийн мэдээллийг цуглуулах, хадгалах, ашиглахад баримтлах үндсэн зарчмуудыг дараах байдлаар тогтоосон байна:
 - өгөгдлийг хуулийн дагуу, шударгаар, мэдээллийн эзэнд нээлттэй байдлаар боловсруулах;
 - өгөгдлийг хууль ёсны, тодорхой зорилгоор боловсруулах;
 - өгөгдөл нь боловсруулж буй зорилгод шууд хамааралтай, хүрээ хязгаартай байх;
 - өгөгдөл нь хаана шаардлагатай байгаа, ямар хугацаанд хадгалах нь тодорхой байх;
 - өгөгдлийн эзний зөвшөөрлийн дагуу хувийн өгөгдөл боловсруулах зорилгод шаардагдах хугацаагаар хадгалах;
 - хувийн өгөгдлийн аюулгүй байдлыг зохих ёсоор хангаж боловсруулах зэрэг болно.

Түүнчлэн хувийн өгөгдлийг хадгалах хугацааны хязгаарыг тогтоож аюулгүй байдлыг хангах технологид тавигдах шаардлагыг тодорхойлсон.

Хувийн өгөгдлийг боловсруулахад өгөгдлийн эзэн хяналт тавихаас гадна түүнд хяналт тавих эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтны эрх зүйн байдлыг дүрмээр тогтоосон байна. Энэхүү хяналт тавих төрийн байгууллага нь бие даасан, хараат бус байх бөгөөд дүрэмд тухайн байгууллагыг байгуулах дарга, гишүүдийг сонгох, бүрэн эрх болон үйл ажиллагаа явуулах хугацааг тогтоох, гадны нөлөөгүй бие даан шийдвэр гаргах зэрэг асуудлыг тусгайлан зохицуулсан. Энэхүү хяналтын байгууллага иргэдийн гомдлыг хүлээн авч шийдвэрлэх бөгөөд цуглуулсан хууль бус, эсхүл буруу мэдээллийг устгуулах эрх мэдэлтэй байдаг байна.

- GDPR-т тусгасан бас нэгэн онцлог зохицуулалт нь *right to be forgotten* буюу мартагдах эрх юм. GDPR-ийн 17 дугаар зүйлд заасны дагуу доорх тохиолдолд хувийн мэдээллийн эзэн нь өөрийн хувийн мэдээллийг устгуулахаар шаардах эрхтэй бөгөөд хувийн мэдээлэл хариуцагч нь тухайн мэдээллийг устгах үүрэгтэй болно:

 1. хувь хүн өөрийн өгсөн зөвшөөрлийг цуцалсан;
 2. тухайн хувийн мэдээллийг цуглуулсан, эсхүл боловсруулах болсон зорилго, шалтгааныг биелүүлэхэд тухайн хувийн мэдээлэл шаардлагагүй болсон;
 3. хувийн мэдээллийг зөвшөөрөгдсөн хууль ёсны ашиг сонирхлынхоо хүрээнд боловсруулж байсан боловч хувийн мэдээллийн эзэн зөвшөөрөл өгөхөөс татгалзсан, уг татгалзлыг үгүйсгэх хариу хууль ёсны ашиг сонирхол байхгүй байвал;
 4. хууль зөрчиж хувийн мэдээллийг боловсруулсан;
 5. холбогдох хуулийн дагуу хувийн мэдээллийг устгах үүрэгтэй болсон;
 6. хүүхдийн хувийн мэдээллийг харилцах үйлчилгээний хүрээнд цуглуулсан бол.

1.3. Ази, номхон далайн бүсийн Хүний хувийн мэдээллийн зохицуулалтын хүрээ

2004 онд Ази номхон далайн эдийн засгийн хамтын ажиллагааны байгууллагаас ерөнхий мэдээлэл хамгаалах болон хил дамнасан мэдээлэл хамгаалалтын тогтолцооны загвар (APEC privacy framework) боловсруулсныг 21 гишүүн улс нь бүгд сайн дураар хүлээн зөвшөөрч ашиглахаар болжээ. (Greenleaf, Graham (2009). "Five years of the APEC Privacy Framework: Failure or promise?". Computer Law & Security Report. 25: 28–43.) Уг зохицуулалтаар нууцлал хамгаалах дараах 9 зарчмыг стандартын доод шалгуур болгон тогтоожээ:

1. Хохирол учрахаас урьдчилан сэргийлэх зарчим;
2. Мэдэгдэх зарчим;
3. Мэдээлэл цуглуулахад хязгаар тогтоох зарчим;
4. Хувийн мэдээллийн ашиглалтыг зохицуулах зарчим;
5. Сонгох зарчим;
6. Хувийн мэдээллийн нэгдмэл (халдашгүй) байдал;
7. Мэдээлэл хамгаалах;
8. Хувийн мэдээллээ авах, өөрчлөх эрхийн зарчим;
9. Бүртгэл, хариуцлагын зарчим.

1.4.Тусгаар улсуудын хамтын нөхөрлөлийн гишүүн орнуудын баримт бичиг

Тусгаар улсуудын хамтын нөхөрлөлийн гишүүн орнуудын 2018 оны 11 дүгээр сарын 29-ний өдрийн Парламент хоорондын ассамблейн 48 дахь чуулганы 48-9 тоот тогтоолоор баталсан “Хүний хувийн мэдээллийн тухай” загвар хуульд ³⁶¹ **“тодорхой хүний талаарх хувийн мэдээлэл** гэдэг нь тухайн хүнийг шууд болон шууд бусаар тодорхойлох, эсхүл тодорхойлж чадахуйц аливаа мэдээлэл болно. Хувийн мэдээлэл гэдэгт тухайн хүний овог, нэр, гадаад төрх байдал, түүх намтрын болон таних өгөгдөл, хувийн шинж чанар, гэр бүл, нийгмийн байдал, боловсрол, мэргэжил, ажлын болон санхүүгийн байдал, эрүүл мэндийн байдал болон бусад мэдээлэл багтаахад тодорхойлсон байна.

³⁶¹ <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=116757>

Хоёр. ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ТУРШЛАГА

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 13 дугаар зүйлд мэдээлэл хамгаалах талаар суурь агуулгыг тусгасны адил Алжир³⁶², Бутан³⁶³, Болив³⁶⁴, Бразил³⁶⁵, Камбож³⁶⁶, Хятад³⁶⁷ зэрэг дэлхийн 180 гаруй улсын Үндсэн хуулинд дангаарших эрхийн талаар янз бүрээр тусгагдсан байна.

Тухайлбал, Энэтхэгийн Үндсэн хуулийн 21-р зүйл³⁶⁸ АНУ-н Үндсэн хуулийн 1, 4-р нэмэлт өөрчлөлтөд³⁶⁹ ч мөн тусгалаа олжээ.

Ерөнхийдөө, иргэнлэг буюу нийтлэг эрх зүйн тогтолцоо, бүсийн ялгаанаас шалтгаалан хувийн мэдээлэл хамгаалах дараах тогтолцоо үйлчилж байна:

- Үндсэн хуулийн тайлбар, шүүхийн прецедент давамгайлсан (Жишээ нь: АНУ);
- Бүсийн хамтын зохицуулалтад тулгуурласан – (Жишээ нь: Европын холбоо);
- Үндэсний органик хуулийн зохицуулалтад тулгуурласан – (Жишээ нь: Эстони).

Зарим орны онцлог зохицуулалтаас дурдвал:

БНСУ-ын Хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хууль тогтоомжоор хүний хувийн мэдээллийг цуглуулах, ашиглах, дамжуулах, устгахад баримтлах иж бүрэн стандартыг тогтоосон. Дүрсэн мэдээлэл цуглуулах төхөөрөмжийг зөвхөн эрүүгийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор нийтийн эзэмшлийн талбайд байрлуулж болохыг зөвшөөрсөн.

Сингапурын Хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хуулийн зохицуулалт нь бизнесийн үйл ажиллагааг дэмжих чиглэлийг баримталдаг. Тухайн бизнесийн байгууллага хувь хүнд мэдэгдсэнээр зөвшөөрөл авсанд тооцож гэрээгээр хүлээсэн үүргээ гүйцэтгэх зорилгоор бусад гэрээлэгчдэд дамжуулахыг зөвшөөрсөн байдаг байна.

Эстони Улсын Хувийн мэдээллийг хамгаалах хуульд сэтгүүл зүйн зорилгоор мэдээллийн эзний зөвшөөрөлгүйгээр хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр задруулж болохоор зохицуулсан байна. Энэ нь нийтийн ашиг сонирхол, түүнчлэн сэтгүүлчийн ёс зүйн зарчимд нийцсэн бол зөвшөөрөгдөнө. Хувийн мэдээллийг задруулах нь мэдээллийн эзэнд хохирол учруулах ёсгүй. Эрдэм шинжилгээ, уран сайхны болон уран зохиолын нийтлэлд зориулж хувийн мэдээллийг, мэдээллийн эзний зөвшөөрөлгүйгээр боловсруулж болно. Энэ нь өгөгдөл эзэмшигчид хохирол учруулахгүй бол зөвшөөрөгдөнө. Мөн уг хуульд олон нийтийн байгууллагад хувийн мэдээллийг

³⁶² Үндсэн хуулийн (2020) §47-д “Хүн бүр нэр төр, хувийн амьдралаа хамгаалуулах эрхтэй”.

³⁶³ Үндсэн хуулийн (2008) §7.19-д “Хэний ч хувийн амьдрал, орон байр, ... нэр төрд хууль бусаар халдаж болохгүй”

³⁶⁴ Үндсэн хуулийн (2009) §21.2-т “Боливын иргэд дараах эрхтэй: Эрхэм чанар, дангааршил, ... нэр төр.

³⁶⁵ Үндсэн хуулийн (1988 онд батлагдаж 2017 онд шинэчлэн найруулсан) §5-д “...хууль шүүхийн өмнө тэгш байж ... эрх эдэлнэ: 10. ... хувийн амьдралтай байх, нэр төртэй байх ...”

³⁶⁶ Үндсэн хуулийн (1993 онд батлагдаж 2008 онд шинэчлэн найруулсан) §40-д “... орон байр, шуудан, телеграм, утас зэрэг ... дангаарших эрхтэй.

³⁶⁷ Үндсэн хуулийн (1982) §40-д “БНХАУ-н иргэний харилцаа холбооны халдашгүй байдал, эрх чөлөөг хуулиар хамгаална”

³⁶⁸ “Хуульд зааснаас бусдаар хүний хувийн амьдрал, эрх чөлөөнд халдахыг хориглоно”. БНЭУ-д Үндсэн хуулийн уг заалтын агуулгыг тайлбарлан шийдвэрлэсэн хэд хэдэн чухал хэрэг маргаан бий. Тухайлбал, Smt. Maneka Gandhi v. Union of India & Anr., (1978); Govind vs State Of Madhya Pradesh & Anr (1975); Naz Foundation v. Govt. of NCT of Delhi (2009).

³⁶⁹ АНУ дангаарших эрхийн хөгжилд багагүй нөлөө үзүүлсэн. Үндсэн хуулийн эдгээр заалтаас гадна Griswold v. Connecticut, 381 U.S. 479 (1965); Katz v. United States, 389 U.S. 347 (1967) зэрэг олон алдартай хэргүүдэд хийсэн Дээд шүүхийн тайлбар нь хүний мэдээлэл, шийдвэр халдашгүй байх талаар үзэл санаанд өөрсдийн хувь нэмрийг оруулжээ. Флорида, Хавай, Монтана, Луизана зэрэг олон мужууд нь мөн дангааршлын талаар өөрсдийн Үндсэн хуулинд тусгасан байна.

боловсруулах талаар зохицуулалт тусгагдсан байх бөгөөд мэдээллийн эзний зөвшөөрлөөр ирээдүйд задруулах аудио болон дүрс бичлэгийг олон нийтийн газар хийхдээ эзэнд нь мэдэгдэх үүрэгтэй. Мэдэгдэх үүрэг нь олон нийтийн арга хэмжээнд хамаарахгүй байхаар заажээ.

2.1. Япон Улс

Япон Улс “Хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай” хуулийг³⁷⁰ 2003 оны 5 дугаар сарын 30-нд баталж, 2020 оны 6 дугаар сард шинэчлэн найруулсан. Энэ хууль нь 7 бүлэг, 88 зүйлтэй. Уг хуулиар хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах бие даасан байгууллагын эрх хэмжээг тодорхойлж, эмзэг өгөгдлөөс бусад хувийн мэдээллийг мэдэгдэл өгөх замаар гуравдагч этгээдэд шилжүүлсэн нь зөвшөөрөл авсанд тооцогдоно. Нэгэнт зөвшөөрөлтэй хүлээн авсан хувийн мэдээллийг гуравдагч этгээдэд шилжүүлэх асуудлыг нарийвчлан зохицуулсан байна.

Хуулийн зохицуулалтын ерөнхий агуулга

Уг хууль нь мэдээлэл харилцаа холбооны дэвшилтэт нийгэм хөгжихийн хэрээр хувийн мэдээллийн хэрэглээ эрс өргөжиж байгааг харгалзан энэхүү мэдээлэл нь хувийн мэдээлэлтэй зөв харьцах, төрөөс баримтлах үндсэн зарчим, бодлогыг бий болгох, хамгаалахтай холбоотой юм. Хувийн мэдээллийг зохистой, үр дүнтэй ашиглахын үндсэн асуудлуудыг тодорхойлж, улсын болон орон нутгийн засаг захиргааны үүрэг хариуцлагыг тодорхой болгож, хувийн мэдээллийг зохицуулж буй аж ахуйн нэгжийн дагаж мөрдөх үүргийг нарийвчлан зохицуулж байгаа болно.

Хувь хүний мэдээлэл хамгаалах тусгай зохицуулалт

Энэ хуулийн дагуу Хувийн мэдээллийг хамгаалах комисс байгуулагдсан ба энэхүү байгууллага нь хувийн мэдээллийг хамгаалах хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангаж ажиллана. Хувийн мэдээллийг устгах, задруулах талаарх асуудлыг өргөн хүрээнд хуульчилсан. Хувь хүний нууцын мэдээллээс бусад хувийн мэдээллийг мэдэгдэл өгөх замаар гуравдагч этгээдэд шилжүүлсэн нь зөвшөөрөл авсанд тооцогдоно. Мөн нэгэнт зөвшөөрөлтэй хүлээн авсан хувийн мэдээллийг гуравдагч этгээдэд шилжүүлэх асуудлыг нарийвчлан зохицуулсан. Хувийн мэдээлэл хамгаалах хувийн байгууллагыг магадлан итгэмжлэх асуудлыг зохицуулж мөн нууц нэрээр илэрхийлэгдсэн өгөгдөлтэй холбоотой харилцааг зохицуулж өгчээ.

*Хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хуулийн бүтэц*³⁷¹

1 дүгээр бүлэг. Ерөнхий зарчим (1-3 дугаар зүйл)

Хувийн мэдээлэл гэж мэдээлэлд багтсан нэр, төрсөн он сар өдөр болон бусад тодорхойлолт (баримт бичиг, зураг, цахилгаан соронзон бичлэг) байхыг заахаас гадна "хувийн таних код" гэдэг нь тодорхой хувь хүний биеийн онцлог шинж чанарыг компьютерт танихаар хөрвүүлсэн тэмдэгт, тоо болон бусад кодууд нь тухайн хүнийг таних боломжтой болон хувь хүмүүст үзүүлсэн үйлчилгээ, хувь хүнд олгосон карт эсвэл бусад баримт бичигт бичсэн, цахилгаан соронзон хэрэгслээр тэмдэглэсэн тэмдэгт, тоо байхыг тодорхойлсон.

Түүнчлэн хувийн нууцад арьс өнгө, шашин шүтлэг, өвчний түүх, гэмт хэргийн түүх, ялгаварлан гадуурхагдаж байсан түүх зэрэг хувь хүний сул мэдээлэл мөн багтахыг зааж,

³⁷⁰ <https://elaws.e-gov.go.jp/>

³⁷¹ <https://elaws.e-gov.go.jp/document?lawid=415AC0000000057>

хувийн мэдээллийн сан, хувийн мэдээлэлтэй харьцах этгээд гуравдагч талтай мэдээллийг хэрхэн солилцох, нэрээ нууцалсан мэдээлэл мөн хүний мэдээллийг хувь хүнийг хүндэтгэх зарчмын дагуу анхаарах ёстойг зааж багтаасан.

2 дугаар бүлэг. Улсын болон орон нутгийн засаг захиргааны үүрэг (4-6 дугаар зүйл)

Төрөөс тухайн хуулийн зорилт зорилгын дагуу хувийн мэдээлэлтэй зохистой харьцахад шаардлагатай нөхцөлөөр хангах талаар боловсруулах, олон улсын байгууллагуудтай харилцах бусад үүргүүдийг заасан.

3 дугаар бүлэг. Хувийн мэдээллийг хамгаалахтай холбоотой арга хэмжээ

Төрөөс хувийн мэдээллийн талаарх мэдээлэл сурталчилгаагаар хангах, хамгаалах мөн бусад хувийн мэдээлэлтэй харьцах байгууллагуудтай хэрхэн харилцаж, энэ нь Засгийн газар түүнчлэн Ерөнхий сайдын ажлын хүрээнд хэрхэн танилцуулагдаж, хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай заасан.

Хэсэг 1. Хувийн мэдээллийг хамгаалах үндсэн бодлого (7 дугаар зүйл)

Хэсэг 2. Улсын бодлого (8-10 дугаар зүйл)

Хэсэг 3. Орон нутгийн засаг захиргааны арга хэмжээ (11-13 дугаар зүйл)

Хэсэг 4. Улсын болон нутгийн захиргааны хамтын ажиллагаа (14 дүгээр зүйл)

4 дүгээр бүлэг. Хувийн мэдээлэлтэй харьцах бизнес эрхлэгчдийн үүрэг хариуцлага

Хувийн мэдээлэлтэй харьцах бизнесийн байгууллагуудын өргөдөл, гомдлыг шийдвэрлэх, тэдэнд мэдээлэл өгөх, мэдээлэлтэй харьцах зөвшөөрлийг хувь хүний мэдээллийг хамгаалах комиссоос хэрхэн олгох тухай заасан.

Хэсэг 1. Хувийн мэдээлэлтэй харьцах бизнес эрхлэгчдийн үүрэг (15-35 дугаар зүйл)

Хэсэг 2. Нэрээ нууцалсан мэдээлэл боловсруулж буй аж ахуйн нэгжийн үүрэг (36-39 дүгээр зүйл)

Хэсэг 3. Хяналт шалгалт (40-46 дугаар зүйл)

Хэсэг 4. Хувийн мэдээллийг хамгаалах хувийн хэвшлийн байгууллагын сурталчилгаа (47-58 дугаар зүйл)

5 дугаар бүлэг. Хувийн мэдээллийг хамгаалах комисс (59-74 дүгээр зүйл)

Хувийн мэдээлэл хамгаалах комисс нь Ерөнхий сайдын харьяанд байх бөгөөд хуулийн зорилт зорилгыг хангуулах ажлыг хэрэгжүүлж, мэдээлэлтэй харьцах, бизнес эрхлэгчдэд хяналт тавих, хамтран ажиллах, заавар зөвлөгөө өгөх, олон нийттэй харьцах, соён гэгээрүүлэх, шаардлагатай судалгаа хийнэ. Мөн комиссын дарга, гишүүдийн бүрэн эрх, бүрэн эрхийн хугацаа, орон тоо, тэдэнд тавигдах мэдлэг, ур чадварын шаардлага, хурлын тов, хариуцлага тооцох, комиссын гишүүний байх хугацаанд хориглох ажил, албан тушаалыг тус тус заасан.

6 дугаар бүлэг. Дүрэм журам (75-81 дугаар зүйл)

Хувийн мэдээлэлтэй харьцдаг аж ахуйн нэгжүүдийн зорилгыг бүхэлд нь буюу хэсэгчлэн тогтоож, тэдэнтэй харьцах, гомдлыг шийдэх, гадаадын хууль сахиулах байгууллагуудтай хэрхэн харьцах тухай заасан.

7 дугаар бүлэг. Эрүүгийн хариуцлага (82-88 зүйл)

Эрүүгийн хариуцлага нь тодорхой хугацаагаар ажил хийлгэх, мөнгөн торгууль ногдуулах тухай заасан. Мөн Япон улсаас гадна үйлдэгдсэн эрүүгийн хариуцлага ч багтана.

Тус хуулийн онцлог зохицуулалт нь Хувийн мэдээллийг хамгаалах комисстой байх заалт оруулж ирсэн. Хуулийн зохицуулалтаас дурдвал:

Хувийн мэдээллийг хамгаалах комисс (5 дугаар бүлэг) нь (цаашид "хороо" гэх)-ийг Засгийн газрын хэрэг эрхлэх газрыг байгуулах тухай хуулийн 49 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсгийн заалтыг үндэслэн байгуулна. Хороо нь Ерөнхий сайдын харьяанд байна.

Үндсэн үүргээ биелүүлэхийн тулд дараах ажлыг хариуцна.

- Үндсэн бодлогыг боловсруулах, сурталчлахтай холбоотой асуудлыг хариуцах;
- Хувийн мэдээлэл, нэрээ нууцалсан хувийн мэдээллийн боловсруулалт хийхтэй холбоотой гомдлын талаарх шаардлагатай зохицуулалт, тэдгээрийг боловсруулдаг аж ахуйн нэгжүүдтэй хамтран ажиллах;
- Хувийн мэдээллийг хамгаалах эрх бүхий байгууллагуудтай холбоотой асуудлыг хариуцах;
- Хувийн мэдээллийг хамгаалах тодорхой үнэлгээтэй холбоотой асуудлыг хариуцах;
- Хувийн мэдээллийг хамгаалах, зохистой, үр дүнтэй ашиглах талаар олон нийттэй харилцах, соён гэгээрүүлэхтэй холбоотой асуудлыг хариуцах;
- Захиргааны ажлыг гүйцэтгэхэд шаардлагатай мөрдөн байцаалт, судалгааны талаарх асуудлыг хариуцах;
- Захиргааны ажилтай холбоотой олон улсын хамтын ажиллагааны асуудлыг хариуцах;
- Хороонд харьяалагдах ёстой хууль зүйн үйлчилгээг үзүүлэх.

Хороо нь дарга, найман гишүүнтэй, дөрөв нь орон тооны бус байж болно. Хорооны дарга, гишүүдийг Ерөнхий сайд хоёр танхимын зөвшөөрлөөр ёс зүйн өндөр ёс суртахуунтай хүмүүсийг томилно.

Дарга, гишүүдэд хувийн мэдээллийг хамгаалах чиглэлээр эрдэм шинжилгээний ажлын туршлагатай, хэрэглэгчдийг хамгаалах талаар хангалттай мэдлэг, туршлагатай, мэдээлэл боловсруулах технологийн чиглэлээр ажиллаж туршлагажсан хүмүүс багтдаг. Дарга, гишүүдийн бүрэн эрхийн хугацаа таван жил байна. Хорооны дарга, гишүүд, шинжээч зөвлөхүүд, ажилтнууд ажил үүргээ гүйцэтгэж байхдаа олж мэдсэн нууцыг задруулж, хууль бусаар ашиглах ёсгүй. Энэ нь ажлаасаа гарсан ч гэсэн мөн адил хамаарна.

2.2. Америкийн Нэгдсэн Улс

АНУ нь Нууцлалын тухай хууль³⁷² (Privacy Act)-ийг 1974 онд баталсан. Уг хуулиар холбооны байгууллагуудын бүртгэлийн системд хадгалагдаж буй хувь хүмүүсийн талаарх мэдээллийг цуглуулах, хадгалах, ашиглах, задруулах тухай зохицуулалтыг зааж өгсөн.

³⁷² Privacy Act of 1974 - <https://www.justice.gov/opcl/privacy-act-1974>

Энэ хуулиар компьютержсэн мэдээллийн бааз үүсгэж ашиглаж байгаа нь хувь хүний нууцлалын эрхэнд хэрхэн нөлөөлж буйтай холбогдуулан дараах дөрвөн хувийн мэдээллээр нууцлалыг хамгаалах хуулийн зохицуулалтыг тусгажээ.³⁷³ Үүнд:

1. хувь хүний талаар хадгалагдсан аливаа бүртгэлийг тухайн хүнд үзүүлэхийг төрийн байгууллагуудаас шаардах;
2. хүний хувийн мэдээллийг цуглуулах болон боловсруулахдаа төрийн байгууллагууд нь “Мэдээллийн шударга практик” буюу тодорхой захирамж, зөвлөмжийг дагаж мөрдөх;
3. тодорхой чиглэлийн агентлагууд тухайн хүний мэдээллийг бусад хүмүүс болон агентлагуудтай хэрхэн хуваалцах талаар хязгаарлалт тавих;
4. хууль зөрчсөн тохиолдолд хувь хүмүүс нь Засгийн газрыг шүүхэд өгөх боломжтой байх.

Төрийн үйлчилгээний байгууллагууд, цэргийн алба, бие даасан зохицуулах агентлагууд, Засгийн газрын хяналттай корпорациуд бүгд энэ хуульд хамрагдана.

2018 онд хамгийн олон хүн амтай Калифорния муж нь Хэрэглэгчийн нууцлалын тухай хууль³⁷⁴ (CCPA-California Consumer Privacy Act)-ийг баталсан. Тус муж нь Google, Facebook зэрэг мэдээлэл технологийн томоохон компаниудтай.

Хэрэглэгчийн нууцлалын тухай хууль нь бизнес эрхлэгчдийн цуглуулсан хувийн мэдээллийг хянах боломжийг олгодог бөгөөд Хэрэглэгчийн нууцлалын тухай хуулийг хэрхэн хэрэгжүүлэх талаар зааварчилгаа өгдөг. Уг хуулиар Калифорнийн хэрэглэгчдэд хувийн мэдээлэлтэй холбоотой дараах эрхийг баталгаажуулсан. Үүнд:

- бизнес эрхлэгчдээс хувийн мэдээлэл, түүнийг хэрхэн ашиглаж, задруулдаг талаар мэдэх эрх;
- хувийн мэдээлэл цуглуулагчаас, цуглуулсан хувийн мэдээллийг устгах хүсэлт гаргах эрх;
- хувийн мэдээллээ борлуулахаас татгалзах эрх;
- мэдээлэл цуглуулагч нь эрхээ хэрэгжүүлсэн шалтгаанаар хэрэглэгчдийг ялгаварлан гадуурхахгүй байх.

Одоогийн байдлаар бусад мужууд мөн хүний хувийн мэдээллийг хамгаалах хуулиудыг батлахаар идэвхтэй байгаа юм.

1973 онд АНУ-ын Эрүүл мэнд, боловсрол, халамжийн газраас (HEW) гаргасан Бүртгэл, компьютер, иргэдийн эрх гэсэн тайланд дараах асуудлуудыг хуульчлах зөвлөмж гаргаж автоматжуулсан мэдээллийн баазыг хариуцдаг байгууллага хувийн хэвшлийн байгууллагуудаас доорх зүйлийг хийхийг шаардсан байдаг. Үүнд:

1. тухайн өгөгдлийг хамгаалах хамгаалалт гаргах;
2. ямар мэдээллийн санд ямар төрлийн мэдээлэл хадгалж байгааг жил бүр олон нийтэд тайлагнах;
3. хүний “өгөгдлийн субъект”-д зайлшгүй багтах эрхийн жагсаалтыг гаргах.

³⁷³<https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2018-title5/pdf/USCODE-2018-title5-partI-chap5-subchapII-sec552a.pdf>

³⁷⁴ <https://oag.ca.gov/privacy/ccpa>

Хуулийн зохицуулалтын ерөнхий агуулга

Нууцлалын тухай хуульд Засгийн газрын байгууллага бүртгэлийн системд авагдсан мэдээллийг задруулахыг хязгаарласан.

Хууль сахиулах байгууллага нь мэдээллийн сангийнхаа хэвийн байдал, шинж чанарыг Холбооны бүртгэлд нийтэлж, тогтмол хэрэглээ, өгөгдөл хадгалах бодлого, систем хариуцсан албан тушаалтны холбоо барих мэдээллийг оруулна. Шүүхийн шийдвэр эсвэл зарлан дуудах хуудаснаас болж бүртгэлээ ил болгосон тохиолдолд хувь хүнд мэдэгдэх ёстой.

Мөн мэдээллийн нууцлал, аюулгүй байдлыг хамгаалах талаар зохих журам, хамгаалалтын механизмыг бий болгох шаардлагатай байдаг байна.

Хувь хүний мэдээлэл хамгаалах тусгай зохицуулалт

Нууцлалын тухай хуулийн заалтыг зөрчсөн тохиолдолд иргэний болон эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан байдаг.³⁷⁵

Иргэний хариуцлага: Хэрэв агентлагийг хувь хүн өөрийн бүртгэлд нэвтэрч ажил мэргэжил, зан чанар, бусад бүртгэлд хамааралгүй мэдээлэлд нэвтэрснийг эс хүлээн зөвшөөрвөл тухайн иргэн иргэний шүүхэд нэхэмжлэл гаргаж, бүртгэлийг хийлгэх боломжтой. Хэрэв шүүх агентлагийг Нууцлалын тухай хуулийн заалтыг “санаатай буюу санамсаргүйгээр” зөрчсөн гэдгийг тогтоовол, зөрчлийн улмаас учирсан бодит хохирлыг тухайн хүнд төлөх, мөн өмгөөллийн хөлсийг гаргуулахаар тогтооно. Гэхдээ ямар ч тохиолдолд хохирлоо нөхөн төлүүлэх хувь хүн 1,000 ам.доллараас багагүй нөхөн төлбөр авдаг байна.

Эрүүгийн хариуцлага: Хувь хүнтэй холбоотой аливаа мэдэгдлийг санаатайгаар гаргаж өгөх хүсэлт гаргасан эсвэл олж авсан хүн, мөн эрх бүхий албан тушаалтан өөрийн ажлын байрны давуу талаа ашиглан хувийн мэдээллийг бусдад задруулах, задруулахыг зөвшөөрсөн хууль бус үйлдэл үйлдсэн нь тогтоогдвол 5,000 хүртэл ам.долларын торгууль ногдуулж болно.

Монгол Улсын Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хуулийн төслийн зарим зүйл заалтыг АНУ-ын Нууцлалын тухай хуультай харьцуулсан нь:

ХҮНИЙ ХУВИЙН МЭДЭЭЛЭЛ ХАМГААЛАХ ТУХАЙ (төсөл)	The Privacy Act
4 дүгээр зүйл. Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт 4.1.1.“хүний хувийн мэдээлэл” гэж хүний эмзэг мэдээлэл болон хүний эцэг, эхийн нэр, өөрийн нэр, төрсөн он, сар, өдөр, төрсөн газар, оршин суугаа газрын хаяг, байршил, иргэний бүртгэлийн дугаар, боловсрол, гишүүнчлэл, цахим тодорхойлогч, хүнийг шууд болон шууд бусаар тодорхойлох, эсхүл тодорхойлох боломжтой бусад мэдээллийг; 4.1.2.“хүний эмзэг мэдээлэл” гэж хүний үндэс, угсаа, шашин шүтлэг, итгэл үнэмшил, эрүүл	(4) " бүртгэл " гэсэн нэр томъёо нь хувь хүний боловсрол, санхүүгийн гүйлгээ, өвчний түүх, гэмт хэрэг, ажил эрхлэлт, тухайн хүний нэр, бүртгэлийн дугаар, тэмдэг болон бусад тухайн хүний тодорхойлох хурууны хээ, дуу хоолой, зураг зэрэг бусад мэдээллийг багтаасан, тухайн байгууллагад хадгалагдаж буй хувь хүний талаарх аливаа мэдээллийн цуглуулга, хэрэгсэл, бүлэглэлийг хэлнэ.

³⁷⁵<https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2018-title5/pdf/USCODE-2018-title5-partI-chap5-subchapII-sec552a.pdf>

мэнд, хөрөнгө, захидал харилцаа, генетик болон биометрик мэдээлэл, цахим гарын үсэг, ял эдэлж байгаа болон ял эдэлсэн эсэх, бэлгийн чиг хандлага, бэлгийн харьцааны талаарх мэдээллийг;	
6 дугаар зүйл. Төрийн байгууллага мэдээлэл цуглуулах, боловсруулах, ашиглах 6.1.Төрийн байгууллага дараах тохиолдолд мэдээлэл цуглуулж, боловсруулна: 6.1.1.мэдээллийн эзний зөвшөөрлөөр; 6.1.2.хуульд заасан үндэслэлээр; 6.1.3.хуульд заасан тохиолдолд хөдөлмөрийн харилцааны явцад мэдээлэл хариуцагч эрхээ эдлэх, үүргээ биелүүлэх; 6.1.4.гэрээ байгуулах, байгуулсан гэрээний хэрэгжилтийг хангах; 6.1.5.Монгол Улсын олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэх; 6.1.6.мэдээллийн эзний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хөндөөгүй тохиолдолд хуульд заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлэх. 6.2.Төрийн байгууллага дараах тохиолдолд мэдээллийг ашиглана: 6.2.1.мэдээллийн эзний зөвшөөрлөөр; 6.2.2.хуульд заасан үндэслэлээр; 6.2.3.мэдээллийн эзний амь нас, бие махбодь, эрх, эрх чөлөө, эд хөрөнгөд хохирол учруулахаас урьдчилан сэргийлэх, түүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах; 6.2.4.бусдын эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд хохирол учруулахаас урьдчилан сэргийлэх; 6.2.5.хүнийг тодорхойлох боломжгүй болгож түүх, эрдэм шинжилгээ, урлаг, утга зохиолын бүтээл туурвих, статистикийн мэдээлэл бэлтгэх. 6.3.Төрийн байгууллага хүнийг тодорхойлох боломжгүй болгож мэдээллийн эзний мэдээллийг нээлттэй өгөгдөл болгохдоо Нийтийн мэдээллийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлд заасан журмыг баримтална.	Мэдээллийг ил болгох нөхцөл Дараах нөхцөлдөхөөс бусад тохиолдолд Мэдээллийн системд орсон аливаа бүртгэлийг ямар ч байгууллага, хэн нэгэн, эсвэл өөр байгууллагад бичгээр гаргасан хүсэлт, эсхүл тухайн мэдээллийн эзэн болох хүний бичгээр өгсөн хүсэлт эсхүл бичгээр өгсөн зөвшөөрөлгүйгээр бусад байгууллагад задруулж болохгүй: (1) ажил үүргээ гүйцэтгэж байхдаа бүртгэл хөтлөх шаардлагатай байгаа бүртгэл хөтлөх байгууллагын ажилтнууд болон ажилтнуудад; (2) энэ гарчгийн 552 -р хэсэгт заасан; (3) энэ хэсгийн (а) (7) дэд хэсэгт тодорхойлсон бөгөөд энэ хэсгийн (е) (4) (D) дэд хэсэгт тайлбарласан ердийн хэрэглээнд зориулагдсан; (4) 13-р зүйлийн заалтын дагуу тооллого, судалгаа, холбогдох үйл ажиллагааг төлөвлөх, явуулах зорилгоор тооллогын товчоонд; (5) уг бүртгэлийг зөвхөн статистикийн судалгаа эсвэл тайланд ашиглаж тухайн эх сурвалжаас хувь хүнийг тодорхойлох боломжгүй хэлбэрээр ашиглана гэдгээ урьдчилан бичгээр баталгаажуулан агентлагт; (6) Архив, Бүртгэлийн Үндэсний Захиргаанд АНУ-ын Засгийн газар үргэлжлүүлэн хадгалж үлдэх, эсвэл АНУ-ын Архивын ажилтан эсвэл Архивын ажилтан түүхэн болон бусад үнэ цэнийг агуулсан мэдээлэл мөн эсэхийг үнэлэх зорилгоор; (7) өөр байгууллагад, эсхүл АНУ-ын хяналтад байгаа, хяналтад байгаа засгийн газрын харьяаллын байгууллагад иргэний болон эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх үйл ажиллагаа явуулахыг хуулиар зөвшөөрсөн, мөн агентлагийн дарга тухайн холбогдох мэдээллийг хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны хүрээнд авах гэж байгаагаа тодорхойлон бичгээр тухайн мэдээллийг хадгалагч байгууллагаас хүссэн тохиолдолд; (8) тухайн хүний эрүүл мэнд, аюулгүй байдалд нөлөөлөх ноцтой нөхцөл байдлыг баталж харуулсан хүнд; (9) Конгрессын Танхимд, эсхүл харьяаллын асуудлын хүрээнд түүний аль ч хороо, дэд хороо, Конгрессын хамтарсан хороо, ийм хамтарсан хорооны дэд хороонд;
7 дугаар зүйл. Хүн, хуулийн этгээд, хуулийн этгээдийн эрхгүй байгууллага мэдээлэл цуглуулах, боловсруулах, ашиглах 7.1.Төрийн байгууллагаас бусад хуулийн этгээд, хуулийн этгээдийн эрхгүй байгууллага, хүн дараах тохиолдолд мэдээлэл цуглуулж, боловсруулж, ашиглана: 7.1.1.энэ хуулийн 6.1.1, 6.1.2, 6.1.3, 6.1.4-т заасан үндэслэлээр; 7.1.2.хуульд заасны дагуу нийтэд ил болгосон; 7.1.3.хүнийг тодорхойлох боломжгүй болгож түүх, эрдэм шинжилгээ, урлаг, утга зохиолын бүтээл туурвих, статистикийн мэдээлэл бэлтгэх.	

	(10) Засгийн газрын Хариуцлагын албаны үүргийг гүйцэтгэж байх үед Ерөнхий хянагч эсвэл түүний итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчдөд; (11) эрх бүхий харьяаллын шүүхийн шийдвэрийн дагуу; эсвэл (12) хэрэглэгчийг мэдээлэх байгууллагад.
16 дугаар зүйл. Мэдээллийн эзний эрх 16.1.Мэдээллийн эзэн дараах эрхтэй: -- 16.1.8.өөрт хамааралтай мэдээллийн хуулбарыг мэдээлэл хариуцагчаас цаасан, эсхүл цахим хэлбэрээр гаргуулан авах;	Бүртгэл хайх, авах Бүртгэлийн систем хөтлөх агентлаг бүр: (1) Хувь хүний хүсэлтээр түүний бүртгэл эсвэл системд байгаа өөртэй нь холбоотой мэдээллийг олж авахыг хүсвэл түүнийг болон түүний хүсэлтээр дагалдан явах хүний хамтаар бүртгэлтэй танилцах, өөрийн хүссэн хэлбэрээр хуулбарлан авахыг зөвшөөрнө. Бүртгэлтэй танилцахад дагалдах хүнтэй байх бол бичгээр дагалдах хүнтэй хамт бүртгэлтэй танилцах талаар бичгээр мэдэгдэл бичиж өгөхийг тухайн байгууллага хүсэж болно. (2) Хувь хүн өөртэй нь холбоотой мэдээллийг засварлах хүсэлт тавихыг зөвшөөрөх. (3) Тухайн хүсэлтийг татгалзвал гомдол гаргах эрхийг баталгаажуулах
29.5.Мэдээллийг энэ хуульд заасны дагуу олж мэдсэн этгээд бусдад задруулахыг хориглоно.	Шуудангийн жагсаалт Хувь хүний нэр, хаягийг хуулиар тусгайлан зөвшөөрөөгүй бол агентлаг худалдах, түрээслэх эрхгүй.

Гурав. МОНГОЛ УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

3.1. Бодлогын баримт бичиг

Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах зохицуулалт нь эрх зүйн шинэтгэлийн болон бусад бодлогын баримт бичигт дараах байдлаар тусгасан байна.

а) *Монгол Улсын эрх зүйн шинэтгэлийн хөтөлбөрт*.³⁷⁶

- 5.Эрх зүйн шинэтгэлийн хөтөлбөрийг Монгол Улсын Хөгжлийн болон **Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалыг иш үндэс болгон** жил бүрийн эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн үндсэн чиглэлд тусгах замаар тодорхой үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.
- 7.Монгол Улсын **тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг хангах эрх зүйн үндсийг бататгана**. Ингэхдээ Монгол Улс нь төрийн байгууламжийн хувьд нэгдмэл байж, нутаг дэвсгэр нь зөвхөн засаг захиргааны нэгжид хуваагдах, **засгийн бүх эрх ард түмний мэдэлд байж** ард түмэн шууд буюу төлөөлөгчдийн байгууллагаараа уламжлан энэхүү эрхээ эдлэх зарчмуудыг хангах механизмыг төгөлдөржүүлнэ.
- 18. 2/хүн бүр эрх зүйн этгээд байна гэсэн Үндсэн хуулийн зарчмыг хууль тогтоох үйл ажиллагаанд удирдлага болгох;
- 18. 3/Монгол Улсын иргэний үндсэн эрх, эрх чөлөөг Үндсэн хуулийн агуулга, үзэл

³⁷⁶ Монгол Улсын Их Хурлын 1998 оны 18 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралт

санаанд нийцүүлэн хуульчлан бататгаж, хүний эрхийг зөвхөн хуульд заасан үндэслэлээр хязгаарлах;

б) “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд.³⁷⁷

- *I үе шат (2021-2030): Мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангасан, үр дүнтэй цахим засаглалын бодлогын болон хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлж, төлөвшүүлэх үе.*
- Зорилт 5.3.Хүний хөгжлийг дэмжсэн, үр дүн, үр нөлөөтэй цахим засаглалыг төлөвшүүлнэ.
- 5.3.1.Мэдээллийн аюулгүй байдлын, цахим гарын үсгийн, мэдээллийн сангийн, хувь хүний мэдээллийн аюулгүй байдлын зэрэг цахим засаглалыг хөгжүүлэхэд шаардагдах хууль тогтоомжийг боловсруулж батлуулан, түүнтэй нийцүүлэн холбогдох хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулна.
- Зорилт 7.5.Төр, иргэн, хувийн хэвшлийн мэдээллийн бүрэн бүтэн, нууцлагдсан, хүртээмжтэй байдлыг баталгаажуулж, өрсөлдөх чадварыг бий болгоно.

в) Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд.³⁷⁸

- Мэдээллийн салбарт үндэсний ашиг сонирхлыг хамгаалах, төр, иргэн, хувийн хэвшлийн мэдээллийн бүрэн бүтэн, нууцлагдсан, хүртээмжтэй байдлыг баталгаажуулах нь мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах үндэс мөн.
- 3.6.1.1.Үндэсний аюулгүй байдлыг хангах, улс орны хөгжлийг дэмжих, үндэсний үнэт зүйлийг хэвшүүлэх, нийгмийн оюун санааг төлөвшүүлэхэд мэдээлэл, мэдээллийн аюулгүй байдал нэн чухал ач холбогдолтой.
- 3.6.1.2.Нийгмийн сэтгэл зүй, тогтвортой байдал, хувь хүний ухамсар, ёс зүйд хөндлөнгөөс нөлөөлөх оролдлогыг хязгаарлана. Дайсагнал, ялгаварлан гадуурхах үзэл, үзэн ядалтыг сурталчилсан, дэмжсэн сурталчилгаа, мэдээллийг таслан зогсоох, саармагжуулах чадавхыг бий болгож, үл зөвшөөрөх сэтгэхүйг нийгэмд төлөвшүүлнэ.
- 3.6.2.3.Хуулиар зөвшөөрсөн, өөрөө зөвшөөрснөөс бусад тохиолдолд хувь хүний тухай мэдээллийг цуглуулах, хадгалах, ашиглах, бусдад шилжүүлэхийг хориглоно.

3.2. Хувь хүний нууц

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн арван зургадугаар зүйлийн 13 дахь заалтад “... Иргэний хувийн ба гэр бүл, захидал харилцааны нууц, орон байрны халдашгүй байдлыг хуулиар хамгаална”, мөн зүйлийн 17 дахь заалтад “... Хүний эрх, нэр төр, алдар хүнд, улсыг батлан хамгаалах, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн хэв журмыг хангах зорилгоор задруулж үл болох төр, байгууллага, хувь хүний нууцыг хуулиар тогтоон хамгаална” гэж заасан. Энэ зохицуулалтаас үзвэл, хувь хүн нууцтай байх, түүнийгээ хуулиар хамгаалуулах шаардлагатайг үндсэн хуульд ийнхүү тусгасан.

Дээрх зохицуулалтад үндэслэн 1995 оны 4 дүгээр сарын 21-ний өдөр “Хувь хүний нууцын тухай” хууль батлагдаж, мөн оныхоо 7 дугаар сарын 01-ний өдрөөс даган мөрдөгдөж эхэлсэн бөгөөд тус хууль нь хувь хүний нууцыг хамгаалахтай холбогдох харилцааг зохицуулж буй суурь эрх зүйн зохицуулалт юм.

³⁷⁷ Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолын 2 дугаар хавсралт

³⁷⁸ Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолын хавсралт

Тус хуульд “**Хувь хүний нууц**” гэж Монгол Улсын болон гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн Монгол Улсын хууль тогтоомжид нийцүүлэн нууцалсан бөгөөд задруулбал тухайн хүний хууль ёсны ашиг сонирхол, нэр төр, алдар хүндэд илтэд хохирол учруулж болзошгүй мэдээ, баримт бичиг, биет зүйлийг хэлнэ” хэмээн тодорхойлсон бөгөөд хувь хүний нууцыг дараах 5 төрөлтэй байхаар хуульчилсан. Үүнд:

1. Захидал харилцааны нууц: Захидал, цахилгаан, илгээмж, өргөдөл зэрэг шуудан холбооны хэрэгслээр бусад хүн, байгууллагатай солилцож буй мэдээ, баримт бичиг, биет зүйл
2. Эрүүл мэндийн нууц: Тухайн хувь хүний бие эрхтний гажиг, нийтэд аюултай онцлог зарим халдварт өвчнөөс бусад өвчнөөр өвчилсөн тухай мэдээлэл
3. Хөрөнгийн нууц: Зөвхөн эд хөрөнгө, оюуны өмч, эрхийн эзэн, эсхүл түүний итгэмжлэгдсэн хүмүүс мэдэх, түүнчлэн эрх бүхий байгууллага албан тушаалтны албан үүргийнхээ дагуу олж мэдсэн мэдээ, баримт бичиг, тоо, гэрээ хэлцэл, биет зүйл
4. Гэр бүлийн нууц: Бусдад задруулбал тухайн хувь хүн, түүний гэр бүлийн гишүүдийн нэр төр, алдар хүнд, ашиг сонирхолд харшлах мэдээлэл
5. Хуулиар тогтоосон бусад нууц: Хувь хүн өөрийн архив, хадгаламж, тэмдэглэл, битүүмжлэл болон тэдгээрт хамаарах дүрс, дуу бичлэгийг нууцалж болно.

Дээрх зохицуулалтаас үзэхэд хувь хүний нууц нь:

- Хуульд заасан байх,
- Задруулсан тохиолдолд тухайн хүний нэр төр, алдар хүндэд илтэд хохирол учруулж болзошгүй байх,
- Мэдээ, баримт бичиг, биет зүйл байх шаардлагатай байна.

Харин хувийн нууцад хамаарах мэдээллийн хэлбэрийн хувьд мэдээ, баримт бичиг, биет зүйл байна гэж тодорхойлсон. Эдгээрээс баримт бичиг, биет зүйлс нь бодитой оршиж, өөрөөр хэлбэл гарт баригдахуйц юмс байх бол “мэдээ” гэсэн ойлголтыг хэрхэн тодорхойлж болохоос хамаарч эдгээрээс бусад мэдээлэл (бодитоор хөрвүүлээгүй цахим систем дээрх хадгалагдсан зураг, бичлэг гэх мэт) хувийн нууцад хамаарах эсэхийг тодорхойлж болохоор байна.

Дээрх хуулийн зохицуулалтаас харахад Монгол Улс хувь хүний мэдээллийн зарим хэсгийг хувь хүний нууц гэж хуулиар тогтоосон байх бөгөөд төр болон хувийн байгууллагууд хувь хүний мэдээллийг цуглуулж байгаа харилцааг “Хувь хүний нууцын тухай” хуулиар зохицуулах боломжгүй байна.

3.3. Хувь хүний нууц ба хувийн мэдээлэл

Мэдээлэл харилцаа холбооны технологи хөгжихийн хэрээр мэдээлэл хүлээн авах, цуглуулах төрөл, хэлбэр улам өсөн нэмэгдэж, төрийн болон хувийн хэвшлийн байгууллагууд хувь хүний мэдээллийг цахим хэлбэрээр цуглуулах, боловсруулах, хадгалах, дамжуулах үйл ажиллагааг бий болгосноор хувь хүний мэдээлэл нь эдийн засгийн эргэлтэд орж, баялаг бүтээх нэг боломж болж байгаа сайн талтай хэдий ч нөгөө талаар хувь хүний мэдээлэл алдагдах, буруугаар ашиглагдах, мэдээллийг зөвшөөрөлгүйгээр ашиглаж, боловсруулах замаар хувь хүний эрх, эрх чөлөөнд халдах эрсдлийг дагуулж байдаг.

Одоогийн байдлаар Монгол Улсын “Хувь хүний нууцын тухай” хуульд хувь хүний нууцыг хамгаалах, зөвшөөрөлгүйгээр задруулахыг хориглосон зүйл заалт хэт ерөнхий

агуулгатай байх бөгөөд хувь хүний мэдээллийг цуглуулах, бүртгэх, хадгалах, хамгаалах, дамжуулах, ашиглах, өөрчлөх, устгах зэрэг мэдээлэл боловсруулалтын үйл ажиллагаа явуулахад хувь хүн болон хувь хүний мэдээллийг цуглуулж, боловсруулж, ашиглах талаар нарийвчилсан заалт байхгүй байна.

Харин тусгай харилцааг зохицуулсан 2011 оны 11 дүгээр сарын 10-ны өдөр батлагдсан “Сонгуулийн автоматжуулсан системийн тухай” хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.2 дахь хэсэгт “сонгогчийн хувийн мэдээлэл” гэж тухайн иргэнийг гэрчлэх талаар хуульд заасан албан ёсны баримт бичигт туссан мэдээлэл, гэрэл зураг, биеийн давхцахгүй өгөгдөл (гарын хурууны хээ)-ийг хэлнэ гээд сонгогч тус мэдээллээ авах эрхтэйгээр зохицуулжээ. Гэвч уг хууль нь зөвхөн сонгууль зохион байгуулах үед ашиглагдах тул уг тодорхойлолтыг ерөнхийлөн хэрэглэх боломжгүй юм.

Мөн 2018 оны 6 дугаар сарын 21-ний өдөр батлагдсан Улсын бүртгэлийн ерөнхий хуулийн 3.1.6-д “иргэний үнэмлэхний санах ой” гэж энэ хуульд заасны дагуу иргэний хувийн мэдээллийг агуулсан, мэдээлэл нь бичигдэх, уншигдах, өөрчлөгдөх боломжтой цахим санах ойг хэлнэ” гээд иргэний улсын бүртгэл хийхэд энэхүү мэдээллийг ашиглаж болохоор зохицуулжээ.

“Үндэсний аюулгүй байдлын тухай” хуулийн 3 дугаар зүйлийн 3.4-т зааснаар мэдээллийн аюулгүй байдал нь Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын бүрэлдэхүүн хэсэг байхаар хуульчилсан. Мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах эрх зүйн орчныг сайжруулах төр, иргэн, хувийн хэвшлийн мэдээллийн бүрэн бүтэн, нууцлагдсан, хүртээмжтэй байдлыг хангасан мэдээллийн аюулгүй байдлын тогтолцоог дараах бодлогын баримт бичигт тусгасан байна. Үүнд: Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолын хавсралтаар баталсан “Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”-ын 3.6 дахь хэсэгт “Мэдээллийн салбарт үндэсний ашиг сонирхлыг хамгаалах, төр, иргэн, хувийн хэвшлийн мэдээллийн бүрэн бүтэн, нууцлагдсан, хүртээмжтэй байдлыг баталгаажуулах нь мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах үндэс мөн” гэж заасан. Мөн үзэл баримтлалын 3.6.3.1-т “Мэдээлэл түүний бүрдэл хэсэгт хууль бусаар хандах, халдах, задрахаас хамгаалагдсанаар нууцлал хангагдана” гэж, 3.6.3.7-д “Үндэсний аюулгүй байдлыг хангахтай холбоотой зайлшгүй шаардлагатайгаас бусад тохиолдолд хувийн болон гэр бүлийн нууц, захидал харилцаа, мэдээллийн нууц, нэр төрөө хамгаалах эрх, эрх чөлөөнд халдахыг хориглоно” гэж, 3.6.2.3-т “Хуулиар зөвшөөрсөн, өөрөө зөвшөөрснөөс бусад тохиолдолд хувь хүний тухай мэдээллийг цуглуулах, хадгалах, ашиглах, бусдад шилжүүлэхийг хориглоно” гэж тус тус тусгасан байна.

Өргөн мэдүүлээд байгаа “Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай” хуулийн төсөл нь үндэсний бие даасан хуулиар тухайн харилцааг нэгтгэн зохицуулахыг эрмэлзсэн бөгөөд хууль тогтоомжийн хувьд Үндсэн хууль, Иргэний хууль, Хувь хүний нууцын тухай хууль, Нийтийн мэдээллийн тухай хууль, Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хууль зэрэгт үндэслэхээр дарааллыг тодорхойлсон байна.³⁷⁹

Монгол Улсын хувьд, Аюулгүй байдлын уламжлалт бус сорилтуудын нэг нь хүмүүсийн зан төлөв, шашны болон улс төрийн итгэл үнэмшил, айдас, хүсэл зориг зэрэг хувийн болон эмзэг мэдээллийг цуглуулж түүнийгээ нийгмийн сэтгэл зүйд нөлөөлөх, улс төрийн ухуулга сурталчилгаа хийх зэргээр ашиглах явдал мөн. Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын³⁸⁰ §3.6-д **“Мэдээллийн салбарт үндэсний ашиг сонирхлыг**

³⁷⁹ Хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлийн 2.1 дэх хэсэг.

³⁸⁰ Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолын хавсралт

хамгаалах, төр, **иргэн, хувийн хэвшлийн мэдээллийн бүрэн бүтэн, нууцлагдсан, хүртээмжтэй байдлыг баталгаажуулах нь мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах үндэс мөн.**³⁸¹ гэж заасан.

ХҮНИЙ ХУВИЙН МЭДЭЭЛЭЛ ХАМГААЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ХҮРЭЭНД АНХААРАХ ЗОХИЦУУЛАЛТ:

- Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хуулийн үйлчлэх хүрээг тодорхой болгох; Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах хуулийн төслийн 3.3.1-т зааснаар хувийн мэдээллийг “хүний халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхийг зөрчихгүйгээр” гэр бүлийн гишүүн, хамтран амьдрагчид цуглуулах, боловсруулах, ашиглах тохиолдолд тус хууль үйлчлэхгүй байхаар заасан нь хүний халдашгүй байх эрхийг бүрэн хамгаалаагүй байна. Хувь хүн өөрийн хүссэн хувийн мэдээллээ гэр бүлдээ хуваалцсанаас бусад хувийн мэдээллийг нь мэдэгдэлгүйгээр аливаа хэлбэрээр цуглуулах, боловсруулах, ашиглах нь түүний хувийн орон зайд халдаж хувийн халдашгүй байдлыг нь зөрчсөн үйлдэл болно. Түүнчлэн хувийн нууцтай байх эрх зөрчигдөхөөр байна.
- Хүүхдийн хувийн мэдээллийг хамгаалахтай холбоотой харилцааг зохицуулах; Хуулийн төслийн 4.1.7 дахь хэсэгт “мэдээллийн эзэн” гэж 4.1.1-д заасан мэдээллээр тодорхойлогдож байгаа хүн, мөн төслийн 8.5-д заасан иргэний мэдээллийг цуглуулахад түүний хууль ёсны төлөөлөгчөөс зөвшөөрөл авна гэж зааснаас өөрөөр 18 насанд хүрээгүй хүн буюу хүүхдийн хувийн мэдээллийг цуглуулах, боловсруулах, ашиглахтай холбоотой харилцааг зохицуулаагүй байна. Тодорхой насанд хүрсэн хүүхэд өөрийн мэдээллийг хамгаалах, бусад этгээд цуглуулах, боловсруулах, ашиглахад үзэл бодлоо илэрхийлж, хууль ёсны төлөөлөгчтэй санал солилцох, эрхээ хамгаалуулах шаардлага гаргах эрхтэй.
- Мэдээллийн эзний хүсэлтээр мэдээллийг устгах нөхцөлийг тусгаж, хувь хүний халдашгүй байдлыг хамгаалах;
Хуулийн төслийн 15 дугаар зүйлд мэдээллийг устгах 4 нөхцөлийг тодорхойлсон. Үүнд:
 - Мэдээллийг хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу цуглуулж, боловсруулж, ашиглаагүй бол мэдээллийн эзний хүсэлтээр;
 - Хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ, хуулийн хүчин төгөлдөр шүүхийн шийдвэрээр мэдээллийг устгахаар мэдээлэл хариуцагчид үүрэг хүлээлгэсэн;
 - Хуульд заасны дагуу цуглуулснаас бусад мэдээллийг анх цуглуулсан зорилгод хүрсэн, эсхүл гэрээнд заасан;
 - Хуульд заасан бусад.

Хүний хувийн мэдээллийг цуглуулах, боловсруулах, ашиглах явцад хувийн халдашгүй байх эрх зөрчигдөж болзошгүй тул мэдээллийн эзнээс зайлшгүй зөвшөөрөл авах шаардлага үүсдэг. Мэдээллийн эзэн өөрийн хувийн халдашгүй байдлыг хамгаалах үүднээс мэдээллийг устгуулах эрхтэй байх шаардлагатай. Иймд “мартагдах эрх”-ийг хэрэгжүүлэх боломжийг тусгах шаардлагатай.

- Мэдээлэл хариуцагчаас мэдээлэл боловсруулагчтай гэрээ байгуулан хамтран ажиллах тохиолдолд мэдээллийн эзнээс мэдээллийг дамжуулах зөвшөөрөл авах.

Хуулийн төслийн 19, 22 дугаар зүйлүүдэд мэдээлэл хариуцагч нь мэдээлэл боловсруулагчтай байгуулсан гэрээний дагуу хүний хувийн мэдээллийг

³⁸¹ Энэ өгүүллийн гуравдугаар хэсгээс дэлгэрүүлж үзнэ үү.

шилжүүлэхдээ мэдээллийн эзнээс зөвшөөрөл авах талаар зохицуулаагүй нь хүний хувийн мэдээллийг ямар шатаар цуглуулж буй нь тодорхой бус, мэдээллийг цуглуулах, боловсруулахтай холбоотой үүссэн эрхийн зөрчил нь мэдэгдэхгүйн улмаас эрхээ хамгаалуулах арга хэмжээг авах боломж хязгаарлагдмал байна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ*Нэг. Бодлогын баримт бичиг*

- Монгол Улсын Үндсэн хууль, 1992 он. www.Legalinfo.mn - Хуулийн нэгдсэн портал сайт
- Хувь хүний нууцын тухай хууль, 1995 он. www.Legalinfo.mn - Хуулийн нэгдсэн портал сайт
- Үндэсний аюулгүй байдлын тухай хууль, 2001 он. www.Legalinfo.mn - Хуулийн нэгдсэн портал сайт
- Хүний эрхийн Түгээмэл Тунхаглал, 1946 он.
- Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын акт, 1966 он.
- НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейгаас баталсан 45/95 тоот шийдвэр, 1990 он.
- Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, Монгол Улсын Их хурлын 48 дугаар тогтоол, 2010 он.
- Хувь хүний нууц, Холбогдох мэдээллийг хамгаалах харилцааг зохицуулж буй эрх зүйн орчин болон практикийн судалгаа (Судалгааны тайлан) 2020он. Номин энд Адвокатс ХХН.
- Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хуулийн хэрэгцээ, шаардлагын урьдчилан тандан судалгааны тайлан 2020 он. “Монгол өмгөөлөгч” хууль зүйн фирм.
- Докторант М.Хатанзориг багшийн илтгэл. Шихихутуг Их Сургууль

Хоёр. Цахим эх сурвалж

- Европын холбооны “Өгөгдөл хамгаалах ерөнхий дүрэм” <https://gdpr-info.eu/>
- Тусгаар улсуудын хамтын нөхөрлөлийн гишүүн орнуудын “Хувь хүний мэдээллийн тухай” загвар хууль <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=116757>
- Япон Улс “Хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай” хууль <https://elaws.e-gov.go.jp/>
- АНУ-ын Нууцлалын тухай хууль <https://www.justice.gov/opcl/privacy-act-1974>
- АНУ-ын хувь хүний мэдээлэл хамгаалах тусгай зохицуулалт <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2018-title5/pdf/USCODE-2018-title5-partI-chap5-subchapII-sec552a.pdf>
- АНУ, Калифорни муж “Хэрэглэгчийн нууцлалын тухай хууль” <https://oag.ca.gov/privacy/ccpa>
- АНУ-ын Нууцлалын тухай хууль <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2018-title5/pdf/USCODE-2018-title5-partI-chap5-subchapII-sec552a.pdf>

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН